

Jerzy Rajman

Instytut Historii, Uniwersytet Pedagogiczny

Rajcy krakowscy i członkowie ich rodzin w księdze zmarłych bractwa Najświętszej Marii Panny w Krakowie (połowa XIV—koniec XVI wieku)

Bractwo przy kościele parafialnym jest przykładem wspólnoty modlitewnej odgrywającej ważną rolę w szeroko rozumianej „religijności miejskiej”¹. W bogatej literaturze poświęconej średniowiecznym konfraterniom wskazywano na istotne znaczenie bractw w strukturach miasta średniowiecznego²; ukazywano udział w bractwach jako ważny element mieszczańskiej identyfikacji, jako przykład łączenia się w małe wspólnoty i podkreślania społecznego

¹ H. Manikowska: *Religijność miejska*. W: *Ecclesia et civitas. Kościół i życie religijne w mieście średniowiecznym*. Red. H. Manikowska, H. Zaremska. Warszawa 2002, s. 11—36. Dla problematyki bractw krakowskich praca H. Zaremskiej *Bractwa w średniowiecznym Krakowie. Studium form społecznych życia religijnego* (Wrocław 1977) pozostaje wciąż niezastąpionym punktem wyjścia. Z nowszych prac poświęconych tej problematyce wymienię: I. Czarciński: *Bractwa w wielkich miastach państwa krzyżackiego w średniowieczu*. Toruń 1993; A. Barciak: *Bractwo literackie NMP w Raciborzu jako wspólnota religijna*. W: *Wspólnoty małe i duże w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i w czasach nowożytnych*. Red. W. Iwańczak, J. Smółucha. Kraków 2010, s. 183—192; V. Mañas: *Náboženská bratrstva na Moravě do josefínských reforem*. V: *Bratrstva. Světská a církevní sdružení a jejich role v kulturních a společenských strukturách od středověku do moderní doby*. Edd. T. Jiranek, J. Kubeš. Pardubice 2005, s. 1—42; *Zbožných duší úř. Náboženská bratrstva v kultuře raněnovověké Moravy*. Edd. V. Mañas, Z. Orlita, M. Potůčková. Olomouc 2010.

² L. Orioli: *Le confraternite medievali e il problema della povertà. Lo statuto della compagnia di Santa Maria Vergine e di San Zenobio di Firenze nel secolo XIV*. Roma 1984, s. 56; D. Strauch: *Der grosse Schied von 1258: Erzbischof und Bürger im Kampf um die Kölner Stadtverfassung*. Köln 2008, s. 119) wskazuje na przykład z Kolonii, kiedy w akcie z 1259 r. bractwa wymieniono po radzie miejskiej, a przed pospółstwem.

prestżu³; zajmowano się znajdującym się w rękach rajców prawem patronatu nad poszczególnymi kaplicami⁴; wypuklano, wreszcie, aspekt udziału i roli kobiet w tych stowarzyszeniach religijnych⁵. Wielokrotnie wskazywano w badaniach na ścisłe kontakty między radą miejską a bractwami⁶.

Erygowane ok. połowy XIV wieku bractwo przy kościele Mariackim było najstarszą i najważniejszą spośród konfraterni średniowiecznego Krakowa, ale niejedyną. Ograniczając się do przestrzeni wewnątrz murów miejskich, wspomnieć należy o: bractwie Literatów przy kościele św. Barbary, bractwie 11 Tysięcy Dziewic przy kościele św. Szczepana, bractwie Ubogich przy kościele Wszystkich Świętych, bractwie św. Zofii i św. Marka przy kościele św. Marka klasztoru Kanoników Regularnych od Pokuty, bractwie przy kościele Franciszkanów i bractwie Ducha Świętego przy kościele Świętego Krzyża administrowanym przez duchaków⁷. Późne wydaje się, w stosunku do wymienionych,

³ R. Czaja: *Die Identität des Patriziats der preußischen Großstädte im Mittelalter*. In: *Ständische und religiöse Identitäten in Mittelalter und früher Neuzeit*. Hrsg. v. S. Kwiatkowski, J. Małek. Toruń 1998, s. 11; R. Czaja: *Grupy rządzące w miastach nadbałtyckich w średniowieczu*. Toruń 2008, s. 69; o funkcji przekazów memoratywnych i członkostwie rajców w konfraterniach pisał zwięźle Otto G. Oexle: *Spoleczeństwo średniowiecza. Mentalność — grupy społeczne — formy życia*. Toruń 2000.

⁴ A. Grewolls: *Die Kapellen der norddeutschen Kirchen im Mittelalter: Architektur und Funktion*. Kiel 1999, s. 118.

⁵ W. Hardtwig: *Genossenschaft, Sekte, Verein in Deutschland vom Spätmittelalter bis zur Französischen Revolution*. München 1997, s. 81.

⁶ Na przykładzie Drezna zagadnienie to porusza R. Bruck: *Die Sophienkirche in Dresden, ihre Geschichte und ihre Kunstschatze*. Dresden 1912, s. 2; bractwa w Essen omawia J. Gerchow: *Hermann Burghard, Jens Nöber, Die Mauer der Stadt: Essen vor der Industrie 1244 bis 1865*. Essen 1995, s. 178. O udziale rajców w bractwie w Würzburgu pisze I. Kalden-Rosenfeld: *Tilman Riemenschneider. Werkstattleiter in Würzburg: Beiträge zur Organisation einer Bildschnitzer- und Steinbildhauerwerkstatt im ausgehenden Mittelalter*. Königstein im Taunus 2011, s. 18 i nast. Przykładów z Augsburga, na tle szeroko omawianej literatury, dostarcza M. Zelinsky Hanson: *Religious Identity in an Early Reformation Community: Augsburg, 1517 to 1555*. Leiden—Boston 2009, s. 74 (“Studies in Central European History”, 45); znaczenie bractw w Kolonii ukazała B. Corley: *Maler und Stifter des Spätmittelalters in Köln 1300—1500*. Kiel 2009, s. 18; zob. także W. Dotzner: *Geschichte des Nahe-Hunsrück-Raumes von den Anfängen bis zur Französischen Revolution*. Stuttgart 2001, s. 301. Ogólnie problematykę tę rozważają: P. Johaneck: *Einigungen und Bruderschaften in der Spätmittelalterlichen Stadt*. Köln 1993, s. 25, 36 i nast.; D.M. Nicholas: *The Later Medieval City 1300—1500*. London—New York 1997, s. 113 i nast., 200, 209 i nast.

⁷ H. Zaremska: *Bractwa...*, s. 47—51; zwięźle omówienie początków bractw krakowskich dał A. Bruździński: *Bractwa religijne w siedemnastowiecznym Krakowie*. W: *Historia świadectwem czasów. Księdzu profesorowi Markowi Tomaszowi Zahajkiewiczowi*. Red. W. Bielak, S. Tylus. Lublin 2006, s. 103 i nast. Problematykę początków bractwa omawiam w artykule „Unsere liebe Frau”. *Wspólnota miasta i kościoła w Krakowie w XIV wieku*. W: „Średniowiecze Polskie i Powszechne”. T. 4 (8). Red. J. Sperka, B. Czwojdrak. Katowice 2012, s. 181 i nast.

założenie bractwa Różańca przy kościele Dominikanów⁸. Dokumentacja ukazująca początki tych konfraterni pochodzi, ogólnie rzecz ujmując, z XV wieku. Na to stulecie można datować także istnienie bractwa Złotników przy kaplicy św. Eligiusza oraz bractwa przy kaplicy Węgierskiej, obu w kościele Franciszkanów⁹. W 1526 roku przy kościele Mariackim zostało utworzone „Bractwo Ubogich pod wezwaniem św. Łazarza”¹⁰. Oferta Krakowa w tym zakresie nie była zbyt bogata, zwłaszcza jeśli przyjrzymy się informacjom o licznych w innych miastach w tym czasie konfraterniach skupiających kupców i rzemieślników, a nawet o bractwie dla młodych, nieżonatych kupców¹¹.

Księga bractwa modlitewnego przy kościele Najświętszej Marii Panny stanowi nie w pełni wykorzystany materiał do badań nad mieszczaństwem i elitą dawnego Krakowa. Jest niezastąpionym źródłem ukazującym członkostwo urzędników miejskich w religijnej konfraterni. Opinię, że bractwo przy kościele Najświętszej Marii Panny grupuje wybitnych przedstawicieli mieszczaństwa i urzędników krakowskich, zapisał po raz pierwszy Ludwik Kromer, rajca krakowski w latach 1605—1621¹². Problemu tego nie poruszał Michał Patkaniowski, pierwszy monografista krakowskiej rady miejskiej w średniowieczu¹³. Dopiero Hanna Zaremska, której zawdzięczamy pierwszą analizę źródeł ukazujących początek bractwa i jego skład społeczny, stwierdziła, że istniał „silny związek konfraterni z radą miejską”, że bractwo to łączyła „szczególnie silna więź z miejskim aparatem władzy”¹⁴; dostrzegła też jako pierwsza z badaczy zjawisko wpisywania do tej księgi nie tylko członków konfraterni, ale również ich krewnych¹⁵. H. Zaremska poddała obliczeniom wykaz członków bractwa, który sporządzono przy okazji jego reformy w 1481 roku. Wykaz ten obejmuje 157 nazwisk, a wśród nich, jak stwierdziła badaczka, „wszystkich aktualnych rajców miejskich”¹⁶. Co ciekawe, łatwiej dostępna, bo wydana drukiem przez

⁸ H. Zaremska: *Bractwa...*, s. 52 — o kontrowersjach wokół bractwa przy kościele Dominikanów. Próbę ustalenia, kiedy powstało bractwo różańcowe przy krakowskim kościele dominikańskim, przedstawia ostatnio T. Gałuszka OP: *Dominikanie w Krakowie czy Opactowcu? W poszukiwaniu pierwszego bractwa różańcowego w średniowiecznej Małopolsce*. „Nasza Przyszłość” 2010, T. 113, s. 281—293 — autor ten wskazuje na dokumenty z 1484 r., poświadczające istnienie bractwa różańcowego przy kościele Trójcy Świętej w Krakowie.

⁹ K. Rosenbaiger: *Dzieje kościoła oo. Franciszkanów w Krakowie w wiekach średnich*. Kraków 1933, s. 123—124; H. Zaremska: *Bractwa...*, s. 82.

¹⁰ A. Bruździński: *Bractwa religijne...*, s. 109.

¹¹ A. Mänd: *Saint's Cults in Medieval Livonia*. In: *The Clash of Cultures in the Medieval Baltic Frontier*. Ed. A.V. Murray. Ashgate 2009, s. 204 i nast.

¹² A. Bruździński: *Bractwa religijne...*, s. 105. Lata urzędowania Kromera podaje za: Z. Noga: *Urzednicy miejscy Krakowa. Cz. 2: 1500—1794*. Kraków 2008, s. 290.

¹³ M. Patkaniowski: *Krakowska rada miejska w średnich wiekach*. Kraków 1934.

¹⁴ H. Zaremska: *Bractwa...*, s. 49, 101.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ BJ, rkps 2365: „Reformatio fraternitatis S. Marie in circulo Cracoviensi facta est anno incarnationis Domini 1481” ; zob. H. Zaremska: *Bractwa...*, s. 68.

Józefa Mitkowskiego, księga zmarłych bractwa nie doczekała się szczegółowej analizy. Księga ta obejmuje 1281 nazwisk¹⁷, jest więc nieporównywalnie obszerniejsza od spisu z 1481 roku. Opinię H. Zaremskiej o udziale rajców w bractwie maryjnym podtrzymał Jerzy Wyrozumski, który twierdził, że „należeli do niego rajcy, zamożni kupcy i starsi najzamożniejszych cechów”¹⁸. Głosił także pogląd, że konfraternia przy kościele Najświętszej Marii Panny spełniała funkcje korporacji „towarzysko-dewocyjnej” kupców krakowskich, a radę miejską widział, zgodnie z opinią Stanisława Kutrzeby i H. Zaremskiej, jako reprezentanta interesów krakowskiego kupiectwa¹⁹. Grupujące zarówno kupców, jak i rajców bractwo przy kościele Mariackim miałoby zatem odgrywać szczególną rolę.

W księdze zmarłych, opublikowanej przez J. Mitkowskiego, występuje wiele osób, które piastowały w mieście urzędy wójtów, rajców, ławników i inne godności. Wnikliwego rozpatrzenia wymaga udział rajców krakowskich w tej konfraterni maryjnej²⁰. Problem ten nigdy nie został dogłębnie zbadany, a bez tego nie dowiemy się, czy bractwo to było istotnie religijną organizacją członków rady miejskiej Krakowa. Określenia: „rotherr”, „ratman” lub „consul”, występujące przy niektórych nazwiskach w księdze, pozwalają na stosunkowo łatwe zidentyfikowanie rajców. Pierwszy taki dopisek pojawił się przy Marku Noldenfesserze, zmarłym na początku 1462 roku²¹. Szkopuł jednak w tym, że pojawiają się one wyłącznie przy kilku rajcach piętnastowiecznych i regularnie przy rajcach szesnastowiecznych, natomiast rajcy działający w XIV wieku figurują wyłącznie pod imieniem i nazwiskiem. Podobnie rzecz się ma w odniesieniu do wielu rajców z XV wieku, jak również w przypadku wójtów, ławników, żupników i wszystkich innych, których moglibyśmy zaliczyć do elity urzędniczej w Krakowie. Stwarza to pewne problemy identyfikacyjne. Z jednej strony w księdze zatem nie odnotowywano godności rajcy, a z drugiej używano określeń zawodowych w stosunku do stojących znacznie niżej w hierarchii grup oraz sług miejskich i kościelnych czy rzemieślników. Zdecydowana większość wpisanych osób występuje, na szczęście, z imieniem

¹⁷ J. Mitkowski: *Księga zmarłych bractwa kościoła Panny Marii w Krakowie (wiek XIV–XVIII)*. St. Hist. 1968, T. 11, z. 1, s. 71–95 (dalej: KZm.; dla ułatwienia odszukania poszczególnych nazwisk podaję numery kart rękopisu odnotowane w edycji Mitkowskiego). Liczba 1281 nazwisk została obliczona na podstawie zapisek od XIV do końca XVI w. (tamże, k. 5–81).

¹⁸ J. Wyrozumski: *Korporacje zawodowe i religijne w średniowiecznym Krakowie*. W: Tenże: *Cracovia mediaevalis*. Kraków 2010, s. 217.

¹⁹ Tamże.

²⁰ O formach dewocyjnych w działalności rady krakowskiej wspomina M. Starzyński: *Krakowska rada miejska w średniowieczu*. Kraków 2010 s. 130, 209; o członkostwie rajców w bractwach krakowskich, a także związkach z kościołem Mariackim i tamtejszym bractwem zob. Z. Noga: *Krakowska rada miejska w XVI wieku*. Kraków 2003, s. 190, 223–226.

²¹ KZm., k. 24; data śmierci za: M. Starzyński: *Krakowska rada...*, s. 265.

i nazwiskiem, co pozwala na zidentyfikowanie wpisanych jako krakowskich rajców.

Przyjmując, że bractwo przy kościele Mariackim zaczęło funkcjonować nie później niż w połowie XIV wieku, należy wymienić najpierw najwcześniejsze wpisy, dotyczące rajców, którzy zmarli jeszcze przed końcem XIV wieku. Jednym z pierwszych jest zapiska o Hermanie Edlingu, zasiadającym w radzie w 1359 roku. Zmarł on po 1362 roku a przed 1365 rokiem. Jest to najstarszy wpis dotyczący rajcy. W podobnym czasie powstała zapiska o Janie z Sącza. Pod takim określeniem występował Jan Gisko z Sącza, rajca w 1356 roku. Jako nieżyjący został wspomniany w marcu 1374 roku. Jest także notka o Ticzo Snelle, niewątpliwie dotycząca Ticzo Snelle młodszego, który po raz pierwszy został rajcą w 1345 roku, a urząd ten piastował również w 1362, 1363 i 1366 roku. Zmarł między 1373 a 1375 rokiem. Współczesny im był Piotr Winrich, znany jako rajca w latach 1357, 1358 i 1373. Z kart księgi ławniczej zniknął po 1376 roku. Notka „Peter Hohaws” dotyczy niewątpliwie mieszczanina występującego w 1372 roku jako opiekun prawny, a tym samym identyfikujemy go z Piotrem z Hohenhaus młodszym, rajcą poświadczonym w 1359 roku. Odnotowany w księdze zmarłych Jan Panczer był rajcą w 1373 i 1378 roku. Ten drugi rok jest zarazem ostatnim, w którym poświadczona jest jego działalność. Kolejny to Mikołaj Plesner, rajca w 1368 roku, wspomniany jako zmarły w 1393 roku. Wzmiankowany został Hamman Hutter, zasiadający w radzie w 1378 roku. Po raz ostatni odnotowany został w 1392 roku²². Na kartach księgi są także zapiski o: Marcinie Warszow, rajcy w okresie 1375—1390, zmarłym w 1392 roku; Goczce Czeynie, rajcy z 1375 roku, zmarłym ok. 1394 roku; Ulmanie Leitmanie, zasiadającym w radzie w latach 1366—1395; Janie Gerlachu, rajcy z 1381 i 1395 roku; Janie Hulcznerze, rajcy w latach 1391—1392; Mikołaju Pelczerze, rajcy w 1387, 1390, 1391 roku; Giselerze, rajcy, okresowo, w latach 1391—1396; Mikołaju Beliczu, rajcy w 1395 roku; Piotrze Girsdorfie, rajcy od 1389 do 1398 roku; Korczu Seydelu, rajcy w 1397 roku, zmarłym przed 19 lutego 1410 roku; Janie Bartfalu, rajcy w 1391, 1395, 1397 roku, zmarłym w 1402 roku; Janie Petirmanie (z Nowego Sącza), rajcy w 1367

²² Sposób zapisania słowa „Hutter” skłania do zastanowienia się nad tym, kiedy mamy do czynienia z samoistnym nazwiskiem, kiedy zaś z określeniem zawodu. Dla badań nad składem zawodowym rady miejskiej ma to bardzo duże znaczenie, w tym zwłaszcza nad kwestią udziału — domniemanego — rzemieślników. W księdze zmarłych spotykamy zarówno pisownię dużą literą (np. Nicolaus Pelczer), jak i małą (np. Niclos pelczer — k. 8). Wspomniany Hutter jest zapisany dużą literą, przyjąłem zatem, że jest to nazwisko, a nie określenie zawodu. Dla porównania podam, że M. Starzyński (*Krakowska rada...*, s. 243) ujmuje go jako Heinemana, czapnika, Mikołaj Pelczer zaś figuruje jako Mikołaj, kuśnierz (tamże, s. 244). Dodatkowe kryterium zyskalibyśmy po skonfrontowaniu rajców „rzemieślników” z wykazami mistrzów cechowych. Nie podejmując się na razie wyjaśnienia tego problemu, ujmuję w niniejszej publikacji określenia odzawodowe pisane dużą literą jako nazwiska i zgodnie z tym założeniem podaję je w oryginalnych brzmieniu i pisowni.

i 1379 roku, zmarłym przed 7 listopada 1408 roku; Mikołaju Dambrow, rajcy w latach 1391—1393, 1395—1397, zmarłym przed 27 kwietnia 1431 roku²³.

Wśród wczesnych wpisów napotyamy osoby, których identyfikacja jest niepewna ze względu na odnotowanie samego tylko imienia. Wpisany tam Bartłomiej może być tożsamy z występującym jedynie pod imieniem rajcą z lat 1366, 1367 i 1375. Rajca Bartłomiej był także mincerzem, „Allex” to zapewne Aleksy z Raciborza, a „Niclos” może dotyczyć żupnika Mikołaja, sprawującego okresowo urząd rajcy w latach 1375—1397²⁴. Łącznie można wykazać, że w księdze odnotowano 24 rajców (wliczając też zapisanych tylko z imieniem), których piastowanie urzędu przypada na drugą połowę XIV wieku i nie przekracza roku 1400.

Oddzielnie ukazują osoby, które objęły urząd w XIV wieku (w ostatniej ćwierci tego stulecia), ale sprawowały go również w początkowych latach XV wieku. Pozwoli to na uniknięcie pomyłki w obliczeniach, jaką byłoby zaliczenie tego samego rajcy dwukrotnie. W księdze zmarłych odnotowano 11 rajców rządzących miastem na przełomie XIV/XV wieku. Są to: Mikołaj Bochner (1387—1409); Jan Puswange (1394—1405); Piotr Weingart (1391—1406), zmarły po 20 maja 1411 roku; Kaspar Krugil (rajca w okresie 1393—1412, burmistrz w latach 1409, 1410, 1412), zmarły przed 10 lutego 1430 roku; Mikołaj Gemelich (1397—1402), zmarły przed 5 kwietnia 1410 roku; Jan Czophen (1397—1412); Jerzy Arnsberg starszy (1388—1413); Hartlieb (1392—1410, także burmistrz); Jan Ederer (1397—1407); Jan Slepkoegel starszy (1391—1402), zmarły przed 16 czerwca 1412 roku, i Jan Spicymir młodszy (1381—1402)²⁵.

Kolejna objęta badaniami grupa to rajcy sprawujący swe urzędy wyłącznie w XV wieku. W księdze zmarłych figurują następujący członkowie rady miejskiej: Piotr Spicimer (1408), Maciej Arnsberg (1402 i 1405), Piotr Meynhart (1401—1408), Łukasz Bochner (1403—1408), Jerzy Orient starszy (1407, 1412), Henryk Parchwicz (1407—1416), Herman Krancz młodszy (1443—1464), Michał Neudorff (1407—1418), Jan Plesner (1416—1419), Piotr Kaldherberg

²³ Wpisy w KZm.: „Hermannus Edlyngk” — k. 5; „Hanke von Czansze” — k. 6; „Ticze Snelle” — k. 6; „Peter Weynrich” — k. 8; „Peter Hohaws” — k. 12; „Hannes Panczir” — k. 7; „Niclos Plesner” — k. 6; „Hanennia Huetter” — k. 7; „Mertin Warschaw” — k. 9; „Goetcze Czeyn” — k. 9; „Olman Leithman” — k. 12; „Hannus Gerlach” — k. 11; „Hannus Hoelczner” — k. 9; „Nicolaus Pelczner” — k. 13; „Geyszeler” — k. 10; „Belycz” — k. 11; „Peter Girhardsdorff” — k. 13; „Korc Seydel” — k. 11; „Hancko Bartfal” — k. 12 (Jan z Bardiowa); „Hancke Petirman” — k. 10; „Nicolaus Dambra” — k. 11.

²⁴ „Bartholomeus” — tamże, k. 5, identyfikacja za: tamże, s. 77; „Allex” — k. 7; „Niclos” — k. 7.

²⁵ Wpisy tamże: „Niclos Bochner” — k. 6; „Johannes Panswangk” — k. 11; „Peter Weyngarthe” — k. 12; „Caspar Krugel” — k. 14; „Nicolaus Gemelich” — k. 14; „Hansz Czepchin” — k. 15; „Jerge Arensbergk” — k. 16; „Hartlyp” — k. 17; „Johannes Ederer” — k. 17; „Johannes Slepkoegel” — k. 6; „Johannes Spicziner” — k. 14 (ze względu na sąsiedztwo z Łukaszem Bochnarem przyjmuję, że to Jan Spicymir młodszy).

(1417—1421), Piotr Briger (1413, 1419, 1422), Mikołaj Teschin (1418—1422), Paweł Behem (1415—1425), Mikołaj Bastgert (1423—1431), Jan Weyngart (1407, 1421, 1422), Paweł Homan (1412), Piotr Fettir (1414—1435), Franciszek Nieorza (1414—1435), Jan Sebenwirt (1419—1425), Marek Noldenfesser (1423—1441), Serwacy z Sącza (1440), Jan Zyndram (1442—1448), Piotr Grazer (1424—1450), Jerzy Szwarz (1419—1450), Marcin Biecki, z Biecza (1425—1452), Michał Ederer (1445—1463), Paweł Weger (1455), Mikołaj Wierzynek młodszy II (1421—1457), Jan Czeiskendorf (1452—1458), Mikołaj Ditrych (1459—1460), Jan Swidniczer (1425—1457), Jan Stelczer (1442—1459), Kuncze Reyche (1429—1462), Jan Behem/Beme (1453—1464), Mikołaj Gobil (1469 i 1472), Maciej Paszko (1469—1477), Jakub Wilkowski (1466—1482), Jan Wierzynek (1459—1491), Jan z Tegil (1475—1489), Piotr Lang (1469—1477), Stanisław Zygmuntowicz (1473—1496), Ulryk Getzenberg (1479—1491), Jan Teschner młodszy (1467—1491), Stanisław Przedbor/Przedborek (1471—1492) i Marcin Belza (1456—1487)²⁶. Łącznie wpisano zatem 45 rajców; od razu można tu dodać, że znanych jest 134 rajców krakowskich z XV wieku.

Do księgi zmarłych wpisano 12 rajców, których zasiadanie na urzędzie przypada na końcowe lata XV i początek XVI wieku. Są to: Jan Kletner (1474—1507), Jerzy Lang (1480—1503), Fryderyk Schyling (1490—1508), Jan Bek (1483—1507), Piotr Salomon (1479—1515), Jan Turzo (1477—1508), Seweryn Betman (1478—1515), Jan z Reguła (1482—1515), Jan Kyslink (1490—1534), Jan Boner (1498—1523) oraz Mikołaj Karl (1499—1507) i Antoni Brender (1499—1507)²⁷.

²⁶ Wpisy tamże: „Peter Spicziner” — k. 8 i 14; „Mathia Arnsberg” — k. 13; „Peter Meynhardt” — k. 13; „Lucas Bochnar” — k. 14; „Oriant” — k. 14 (przyjmuję, że to Jerzy Orient starszy, gdyż sąsiaduje z Piotrem Spicymirem); „Heynrich Parchwicz” — k. 18; „Herman Crencz” — k. 18; „Michel Newdorff” — k. 18; „Johannes Plesner” — k. 19; „Peter Kaldherwergk” — k. 19; „Peter Briger” — k. 19; „Niclos Teschen” — k. 19; „Paulus Behem” — k. 19; „Nicolaus Bastgert” — k. 20; „Johannes Weyganth” — k. 21; „Paweł Homan” — k. 22; „Peter Fetter” — k. 22; „Francke Neorze” — k. 22; „Johannes Sebinwirth” — k. 24; „Marcus Noldenfesser rother” — k. 24; „Seruacius vom Czansze” — k. 24; „Johannes Zymdram” — k. 25; „Peter Grazer” — k. 25; „Georgius Schwarcz merclicher rotherr” — k. 26; „Martinus Byeczky rotherr” — k. 26; „Michel Ederers” — k. 7 (identyfikacja niepewna ze względu na odległe miejsce w KZm.); „Paul Weger” — k. 17; „Nicolaus Wyersingk rothherr” — k. 27; „Johannes Czeysztendorff” — k. 27; „Nicolaus Ditrych” — k. 27; „Johannes Sweynicz rotherr” — k. 27; „Johannes Stelczer” — k. 28; „Reych Kuncze” — k. 28; „Hannus Behem” — k. 28; „Nicolaus Gebel rotherr” — k. 29; „Matis Paszko rotherr” — k. 30; „Jakub Wilkowski rotherr” — k. 31; „Johannes Wirszingk rotherr” — k. 35; „Johan von Tegil rotherr” — k. 35; „Peter Langk” — k. 36; „Stano Sigkmunt rotherr” — k. 37; „Ulrych Geczenberg rotherr” — k. 37; „Johannes Teschner rothman” — k. 36; „Stanislaus Przedbor rothman” — k. 36 (tenże jako „Stenczel Przedborek” — k. 39); „Martinus Belza” — k. 45.

²⁷ Wpisy tamże: „Hans Cletner” — k. 29; „Johannes Cletner rothman” — k. 42; „Gierg Lang rothman” — k. 42; „Fridrich Schillyng rothman” — k. 43; „Hanus Bek rothman” — k. 47; „Petrus Salomon rothman” — k. 49; „Johannen Thurzi” — k. 47 (bez dopisku „rother”);

Liczna jest także ostatnia grupa, obejmująca rajców, których urzędowanie przypadało wyłącznie na XVI wiek. Do księgi zmarłych zostali wpisani: Jan Krupek (1508—1530), Mikołaj Szyling (1509—1519), Jerzy Turzo (1503—1521), Jodok Szyling (1540—1546), Marcin Marcinek (1509—1514), Jan Haller (1508—1525), Paweł Kaufman (1503—1528), Melchior Weigel (1513—1530), Jan Zimmermann (1516—1539), Pankracy Gutteter (1516—1531), Franciszek Roth (1521—1538), Stanisław Czipser (1522—1540), Karol Kuczer (1524—1538), Stanisław Salomon (1529—1546), Jan Aichler (1534—1555), Mikołaj Koźła (1548—1568), Wojciech Kraina (1528—1559), Michał Bogacz (1531—1550), Bartłomiej Kromer (1538—1563), Erazm Bank (1541—1563), Erazm Wunsam (1542—1555), Stanisław Straus (1543—1556), Jan Kleczowski (1544—1557), Grzegorz Osiecki (1547—1563), Jan Ull (1556—1563), Bartłomiej Habicht (1544—1572), Jan Krokier (1551—1564), Wojciech Bala (1556—1569), Szymon Krumpfelt (1553—1572), Andrzej Marstella (1558—1568), Bartłomiej Szembek (1557—1569), Stanisław Cyrus (1551—1574), Piotr Polak (1563—1572), Bartłomiej Paczoska (1569—1583), Paweł Birtułowski (1569—1589), Krzysztof Remer (1570—1597), Krzysztof Biały (1573), Jan Cyrus (1579—1597), Jan Baptista Fontana (1580—1596), Jan Gra zwany Sędzik (1587—1597), Kasper Rezler (1590—1594), Antoni Paczoska (1591—1597)²⁸. Trudny do jednoznacznego objaśnienia jest wpis o treści „doctor Johann Ber eyn arczt”²⁹, gdyż z danych o rajcy Janie Berze wynika, że był on kupcem.

„Zayfridus rothman” — k. 48 (pod tym imieniem notowano Seweryna Betmana — J. Ptaśnik: *Obrazki z przeszłości Krakowa*. Kraków 1903, s. 15); „doctor Regula” — k. 48 (bez dopisku „rother”); „Joannes Kyslingk rotman” — k. 54; „Hannes Bonar eyn zaupnik und eyn rodher” — k. 51; „Nikel Karel rothman” — k. 43; „Antonius Brendlar” — k. 50.

²⁸ Wpisy w KZm.: „Her Hans Krupeck” — k. 45 (bez dopisku „rother”); „Nikel Schylllyn rotman” — k. 50; „Jorga Thurzy rotman” — k. 48; „Jodok Schilink” — k. 47 (bez dopisku „rother”); „Merten golthszmyt rotman” — k. 50; „Johannes Haller rotman” — k. 52—53; „Paulus kaufman rotman” — k. 53; „Malchior Veygel rotman” — k. 53; „Hans Czimmerman rother” — k. 56; „Pangracz rotman” — k. 53; „Francz Roth rother und kirchvater” — k. 53; „Stenczel Czipser rotman” — k. 56; „Karl Kuczer rother” — k. 55; „Stanislaus Salomon rothman und kirchvater” — k. 58; „Joannes Aichler consul” — k. 63; „Nikel Kosszlya rather” — k. 68; „Albrecht Kraina doctor rother” — k. 65; „Michael Bogacz” — k. 64; „Bartosz Cromer rodher” — k. 66; „Erazm Banck rotman” — k. 54 („Erazm Bang rother” także na k. 66); „Erazmus Wunsam rotman” — k. 63; „Stenczel Straus rother” — k. 64; „Joannes Kleczowski rother” — k. 64; „Greger Ossyecki rother” — k. 65; „Hannuz VII rottheri” — k. 66; „Bartel Habiht rother” — k. 69; „Hans Kroker rother” — k. 66; „Albert Bala Poznanita consul” — k. 67; „Simon Kromphelt consul” — k. 67 (także jako „Simon Krompfeldus rother Crockishen” — k. 69); „Andris Mastella rother” — k. 67; „Bartłomiej Szembek consul” — k. 68; „Stenczel Zirus krokishen rother” — k. 69; „Peter Polak rother” — k. 69; „Bartolomeus Paczoszka consul” — k. 70; „Baptista Fontanin consul” — k. 70; „Caspar Reslar consul” — k. 81; „Paulus Birtułowski consul” — k. 81; „Krzysztof Rimer consul” — k. 82; „Cristof Biali rother” — k. 70; „Joannes Cyrus consul” — k. 82; „Joannes Gora consul” — k. 82; „Antonius Pacoszka consul” — k. 82.

²⁹ Tamże, k. 41.

W jego przypadku, a także jego ojca, rajcy Kaspra Bera, nie wspomina się w literaturze o istnieniu krewnego Jana, „doktora i lekarza”³⁰. Na możliwość identyfikacji z rajcą Janem Berem wskazywałoby to, że zaraz po owym doktorze Janie Berze jest wpis o jego córce Annie, a rajca Jan Ber miał córkę o tym imieniu. Pewną trudność sprawia też wpis o Antonim Paczosce, gdyż należałoby go, zgodnie z ustaleniami literatury, identyfikować z rajcą Antonim, ojcem wspomnianego wcześniej Bartłomieja. Antoni Paczoska figuruje w księdze zmarłych jako ławnik, a brak danych o pełnieniu przez niego tej funkcji³¹. Pomijając te kwestie, które są, być może, łatwe do wyjaśnienia, stwierdzić można, że dla XVI wieku można wykazać w księdze zmarłych 45 rajców, czyli tyle samo, ile w XV stuleciu.

Wśród rajców z XV wieku figuruje „Doctor Petrus rotherr”³². Spośród notek odnoszących się do postaci z następnego stulecia zwraca uwagę wpis „Erazm Zayffrith rotman”³³. Pod określeniem Zayfrid występuje, jak wiadomo, Seweryn Betman, któremu pierwsza żona Urszula urodziła syna Erazma³⁴, więc to zapewne jego dotyczy ta notka. Nie jest on jednak znany jako rajca krakowski. To samo można powiedzieć o niejakiu Piotrze Danielu, prawdopodobnie z XVI wieku, o którym zachował się wpis: „Vor Petrum Danielem sele, der do ist geuest ein rothman”³⁵. Mamy jednak do czynienia z realną postacią, skoro w sąsiedztwie jest notka o Małgorzacie, „des hern Daniel hausfraw”³⁶.

Materiał, jaki daje analiza grupy zidentyfikowanych rajców, pozwala na pewne wnioski natury statystycznej, które powinny uściślić istniejące w literaturze ustalenia co do związków rajców z bractwem. Ukażę to w dalszej części artykułu. Pozostając na razie przy danych szczegółowych, trzeba przypomnieć, że już wydawca księgi zmarłych Józef Mitkowski podkreślał wagę informacji tego źródła dla poznawania niektórych indywidualnych losów zapisanych tam rajców. Wymienił tu zapiskę o treści „Jan Girlachs vorscheiden ist czu Tarnopoli”, poświadczającą, że śmierć rajcy Jana Gerlacha nastąpiła w Tarnopolu. Innym przykładem jest odnotowanie rajcy Serwacego, znanego do tej pory tylko z imienia, jako Serwacego z Sącza³⁷, co ujawnia miejsce jego pochodzenia. Dla późniejszego okresu można przytoczyć zapiskę o śmierci rajcy Bartłomieja Habichta w 1575 roku, która to data nie była cytowana w literaturze³⁸.

³⁰ Z. Noga: *Krakowska rada...*, s. 296 i według indeksu.

³¹ KZm., k. 69 i 70; zob. Z. Noga: *Krakowska rada...*, s. 328 i według indeksu.

³² KZm., k. 29. Rajca Piotr, doktor, to niewątpliwie Piotr Gaszowiec.

³³ Tamże, k. 47.

³⁴ J. Ptaśnik: *Obrazki z przeszłości Krakowa...*, s. 5—6.

³⁵ KZm., k. 58.

³⁶ Tamże, k. 57.

³⁷ „Seruacijs vom Czansze” — tamże, k. 24; por. M. Starzyński: *Krakowska rada...*, s. 274.

³⁸ KZm., k. 69.

Z drobniejszych spraw wspomnę, że śmierć rajcy Mikołaja Koźli księga notuje pod 1569 rokiem, co jest zgodne z dotychczasowymi ustaleniami w literaturze, która datuje ją na czas po 11 listopada 1568 roku³⁹. Wymienić dalej należy, że rajców Franciszka Rotha i Stanisława Salomona odnotowano w księdze z dopiskami „kirchvater”⁴⁰, które nie pojawiają się przy żadnym innym rajcy. Mężczyźni ci byli zapewne wotrykami kościoła Mariackiego. Przytoczyć wreszcie trzeba i to, że dwóch spośród szesnastowiecznych rajców wpisanych do księgi zmarłych kościoła Najświętszej Marii Panny było wyznania niekatolickiego, a jeden z nich był wręcz kalwinistą⁴¹.

Istny zalew informacji przynoszą wpisy o członkach rodzin rajców. W księdze zmarłych jest sporo zapisek dotyczących osób, które określone zostały albo stopniem pokrewieństwa, np. żona, syn, córka, albo tylko nazwiskiem. W niniejszej analizie ujmuję, rzecz jasna, także te postaci, które noszą identyczne nazwiska — jak rajcy krakowscy. Pamiętać musimy, że jeśli wpisywano członków rodzin rajców, to były to postacie powszechnie znane, stąd zapewne pomijano dodatkowe określenia. Należy oczywiście liczyć się z możliwością błędnych identyfikacji, ale też badania nad rodzinami rajców krakowskich w średniowieczu nie są, na przekór istnieniu wielu publikacji, aż tak zaawansowane, by móc zidentyfikować każdą osobę. Materiał jest jednak na tyle obfity i szczegółowy, że zasługuje na ujawnienie i próbę wnioskowania.

Już pierwszy wydzielony w tym artykule okres, czyli przed 1400 rokiem, dostarcza wpisów o osobach, które moglibyśmy uznać za krewnych rajców. Na kartach księgi w niewielkim odstępnie od Mikołaja Plesnera (rajcy) jest wpis o treści: „Franczke Plesners zon”⁴². Notka o Katarzynie „Plesnarinne” może dotyczyć Katarzyny, która jest wzmiankowana w księdze ławniczej jako wdowa po wspomnianym rajcy⁴³. Kim był wpisany do księgi Jan, syn „Plesznerin”, czyli Plesznerowej, nie można rozstrzygnąć⁴⁴. Wspomnę jeszcze, że w tomie figuruje też Stano Pleszner, ale zapewne jest to postać z XV wieku⁴⁵. Jeden z pierwszych wpisanych to Mikołaj Girhardsdorff⁴⁶. Nazwisko to (także w formie „Girsdorf”) nosi, jak wiadomo, rajca Piotr, również odnotowany w księdze. Wprawdzie brak bliższych określeń, ale nic nie stoi na przeszkodzie, aby

³⁹ Tamże, k. 68; por. Z. Noga: *Krakowska rada...*, s. 317.

⁴⁰ KZm., k. 55 i 58.

⁴¹ „Erazm Wunsam” — tamże, k. 63; Z. Noga (*Krakowska rada...*, s. 350) określa go jako różnowiercę, a Jana Aichlera (wpisany w KZm., k. 63) jako wyznawcę kalwinizmu (Z. Noga: *Krakowska rada...*, s. 292).

⁴² KZm., k. 7.

⁴³ Tamże, k. 21; *Księgi ławnicze krakowskie 1365—76 i 1390—97*. Wyd. S. Krzyżanowski. Kraków 1904 (dalej: Kłk), nr 1755.

⁴⁴ Jan Plesner wzmiankowany jest w 1406 r. — ANKr, *Acta Consularia Cracoviensia* (dalej: Cons.), ks. 427, k. 232.

⁴⁵ KZm., k. 20, 21.

⁴⁶ Tamże, k. 5.

uznać Mikołaja za krewnego rajcy, podobnie jak „Franczke Geharczdorffa” zapisanego wśród postaci z przełomu XIV i XV wieku⁴⁷. Z rodziny Slepko-gilów wpisano do księgi Annę „Slepgogelin” i Mikołaja⁴⁸. Notka „Johannes Dobschicz”⁴⁹ dotyczy niewątpliwie Jana z Dobczyc, zięcia rajcy Aleksego. Wśród wpisów osób z XIV wieku zwraca uwagę Mikołaj Wigandi, niewątpliwie tożsamy z krewnym Piotra Wigandi, poświadczonym po raz pierwszy w 1352 roku, a także wielokrotnie później⁵⁰. Ów Piotr był rajcą w 1350 roku, urząd ten sprawował też Jan Wigandi w 1407 i 1421 roku. Żaden z nich nie został wpisany do księgi brackiej. Figuruje w niej wśród osób z XV wieku magister Mikołaj Wigand. Nie można wykluczyć, że to syn rajcy Jana, ale weryfikację tego spostrzeżenia należy odłożyć do dalszych badań. Wpis „Nikolaus Moche”⁵¹ możemy, jak sądzę, identyfikować z Mikołajem Mochow/Muchow, a tym samym uznać go za krewnego rajców z drugiej połowy XIV wieku: Peszka, Enocha i Stanisława Muchow. Mikołaj Muchow jest poświadczony w źródłach⁵². Następujący w księdze zaraz po nim Olbrycht Leitman, odnotowany w 1375 roku⁵³, był zapewne krewnym rajcy Ulryka Leitmana, piastującego ten urząd okresowo od 1366 do 1395 roku. Wpisany został także Peter Leytman, kapłan; na tej samej stronie znajduje się też Peter Leytman z ul. św. Szczepana (zapewne ten sam)⁵⁴. Krewnym Kacpra Krugila, sprawującym urząd rajcy okresowo w latach 1393—1412, mógł być wpisany do księgi, po Girharsdorfie, Mikołaj Krugil, poświadczony w źródłach z drugiej połowy XIV wieku⁵⁵. To samo spostrzeżenie dotyczy, z uwagi na identyczność nazwiska, wpisanego po nim do księgi Bartka Hoelcznera, niewątpliwie krewnego rajcy Jana Hulcznera, poświadczonego na tym urzędzie w latach 1391—1392. Bartko został odnotowany po raz pierwszy w 1372 roku, jest więc współczesny późniejszemu rajcy Janowi⁵⁶. Johann Curia⁵⁷ był niewątpliwie krewnym rajcy Jakuba de Curia, który jednak w księdze zmarłych nie występuje. Podobnie jest w przypadku Stefana Wal (rajca Jakub Wal) czy Stanisława Edlinga (kilku rajców o tym nazwisku)⁵⁸. O postaciach z XIV wieku można napisać stosun-

⁴⁷ Tamże, k. 7. W. Grzybek (*Gerharsdorf Piotr*. W: PSB, T. 7, s. 393—394) podał, że żoną rajcy Piotra była Anna, z którą miał syna Jana.

⁴⁸ KZm., k. 15, 21. W 1439 r. występuje Małgorzata, wdowa po Mikołaju Slepko-gi — ANKr, Cons. 428, k. 398.

⁴⁹ KZm., k. 13.

⁵⁰ Tamże, k. 5; NKrk, nr 1639; Kłk, nr 319, 328, 412, 416, 599, 690, 906, 1181, 1985.

⁵¹ KZm., k. 5.

⁵² Kłk, nr 19, 334, 509, 550.

⁵³ Tamże, nr 1103.

⁵⁴ KZm., k. 7.

⁵⁵ Kłk, nr 289, 506, 735, 775, 792, 947.

⁵⁶ Tamże, nr 710 (Bartko) i 904 (Jan).

⁵⁷ KZm., k. 12.

⁵⁸ Tamże, k. 7, 10.

kowo sporo, gdyż badania są tu znacznie zaawansowane. Zdecydowanie gorzej przedstawia się znajomość genealogii rajców żyjących w XV stuleciu.

W gronie rajców działających na przełomie XIV i XV wieku jest, jak wiadomo, Jan Gerlach. Współcześni mu byli, sądząc z miejsca odnotowania w księdze, Albrecht Gerlach i młynarz Mikołaj Gerlach⁵⁹. W księdze zmarłych został wymieniony, bezimiennie, syn Jana Gerlacha, rajcy („Johannes Gerlach zon”). Związek z rajcą mogli mieć także: Małgorzata „Gerlachen tochter” oraz Marta „Gerlachen” i Waław „der Gerlache” — obie ostatnie postacie bez określenia stopnia pokrewieństwa⁶⁰. Odnotowany został też Stano Giralch oraz „Girlyna seyn hawszfraw”⁶¹. Wpis o Annie „Bartualin”⁶² może dotyczyć siostry Jana Bartfała. Wymieniono również Dorotę, żonę Jerzego Arnsberga⁶³, i Kazarię, żonę Hartliba⁶⁴.

W przypadku rajcy Piotra Spicymira po raz pierwszy mamy w księdze w sposób niebudzący wątpliwości poświadczony stopień pokrewieństwa, gdyż zaraz po nim następuje wpis „Jacob seyn zon”. Do tomu wpisano także Magdalene, żonę tego rajcy⁶⁵. Na tym przykładzie widzimy, że zadbano w księdze o dokładną dokumentację. Pod nazwiskiem Pachwicz lub Parchwicz odnotowani zostali: Mikołaj, Katarzyna „Parchwiczin” i jej syn Henryk (może to nasz rajca?), Kaspar i jego żona Małgorzata oraz Anna, określona jako córka „Parchwiczyn”⁶⁶. Podobnie, na zasadzie zbieżności nazwisk, wskażemy na Małgorzatę, przypuszczalnie córkę rajcy Mikołaja Bielicza („Małgorzata córka Belyczeren”)⁶⁷. Być może spokrewniony z rajcą był też Paweł Klinckman, zapisany z określeniem „der Belczeryn”⁶⁸. Z rodziny Noldenfesserów wzmiankowani są: Anna, żona rajcy Marka, Jan, Stanisław oraz Małgorzata „Noldenfesserina”⁶⁹. Nie budzi wątpliwości wpis o Małgorzacie: „Mertin haw-

⁵⁹ Tamże, k. 6, 8.

⁶⁰ Tamże, k. 10, 35, 37, 38.

⁶¹ Tamże, k. 26, 27.

⁶² Tamże, k. 18; K. Pieradzka (*Bartfal Jan*. W: PSB, T. 1, s. 311) wspominała o siostrze Annie i o żonie Małgorzacie; zob. także S.A. Sroka: *Średniowieczny Bardiów i jego kontakty z Małopolską*. Kraków 2010, s. 118 — tam o członkostwie Jana Bartfała w bractwie kościoła Mariackiego w Krakowie.

⁶³ KZm., k. 16.

⁶⁴ Tamże; W. Grzybek (*Hartlib*. W: PSB, T. 9, s. 298) nie znał imienia żony tego rajcy.

⁶⁵ KZm., k. 8; Kłk, nr 2001; jako Jakub Spiczimer: nr 1755, 1986. Piotr i Magdalena na tej samej karcie — KZm., k. 14.

⁶⁶ KZm., k. 20, 23, 46, 49, 50, 55. Wdowa po Parchwicu, bezimiennie, została odnotowana w 1436 r. — *Cracovia Artificum 1300—1500*. Wyd. J. Ptaśnik. Kraków 1917 (dalej: CA 1300—1500), nr 326.

⁶⁷ KZm., k. 40.

⁶⁸ Tamże, k. 39.

⁶⁹ Tamże, k. 12, 20, 21, 25. Jana Noldenfessera dotyczą zapiski w Kłk, nr 747, 1448, 2404. Z 1452 r. pochodzi dokument potwierdzający, że rajcy krakowscy kupili od dzieci Jana Nol-

szfraw von Becz”⁷⁰, czyli żonie rajcy Marcina z Biecza. Nie wiem jednak, kim dla rajcy Piotra Fettira była odnotowana w księdze Anna Fetterinn⁷¹. Ostrożnie można przypuszczać, że Agnieszka Zyndram była żoną rajcy Jana Zyndrama, skoro dopisano przy jej nazwisku „hawszfraw”⁷². Do wyjątkowych wpisów należy notka o Katarzynie „Bastgertin”, w tym bowiem przypadku wpis o żonie poprzedza notkę o mężu — zaraz po niej zapisano: „Mikołaj Bastgert »irman« (jej mąż)”⁷³. Badacze rodzin rajców będą musieli uwzględnić, że w księdze zmarłych znajduje się także zapiska o treści: „Martha Paszgertin II hawszfraw”, która dotyczy drugiej żony rajcy Bastgerta. Mikołaj Ditrych został odnotowany wraz z żoną Katarzyną⁷⁴. W księdze figuruje Magdalena, żona rajcy Stanisława Zygmunowicza⁷⁵. Żonami rajców mogły być również: Magdalena „Reych Kunczen”⁷⁶, Jadwiga „Mathis Paszchkin”⁷⁷ oraz „Przedborowa”. Na tej samej karcie, co Przedborowa, występuje także Jadwiga „Przedborken”, niewątpliwie żona rajcy Stanisława Przedbora, zwanego Przedborkiem⁷⁸. Krewnym rajcy Kuncze Reicha był zapewne odnotowany w księdze Geem Reich (wraz z żoną Małgorzatą)⁷⁹.

Nie wymieniono w księdze osób określonych jako krewni rajców Piotra Nieorzy i Franciszka Nieorzy. Ze względu na rzadkość nazwiska przyjąć można, że członkami ich rodziny byli figurujący w tomie: Jerzy (Jorga) Nieorza i Katarzyna, jego żona⁸⁰. Wpis „Katarina Pael Beminne” dotyczy prawdopodobnie żony rajcy Pawła Behema, aczkolwiek nie użyto w tej notce żadnego dodatkowego określenia⁸¹. Wpis o Elżbiecie, córce Jana Behema, następuje w księdze zaraz po notce dotyczącej rajcy⁸². Jest także zapiska o treści: „Urszula Hanesz Bemyn”⁸³.

Do rodziny Brigerów należał „Stene Briger”, odnotowany w księdze wśród postaci z XIV wieku. Na jej kartach odnajdujemy też Małgorzatę, żonę Piotra Brigera — być może chodzi tu o żonę rajcy. Trudno określić, czy wiązać z nim

denfessera ogród i staw koło kościoła św. Mikołaja z przeznaczeniem na urządzenie blechu — KDmK, Cz. 4, nr 550.

⁷⁰ KZm., k. 15.

⁷¹ Tamże, k. 63; ANKr, Cons. 429, k. 14 poświadcza Katarzynę jako żonę Pawła Fettera.

⁷² KZm., k. 24.

⁷³ Tamże, k. 20.

⁷⁴ Tamże, k. 27.

⁷⁵ Tamże, k. 38.

⁷⁶ Tamże, k. 25.

⁷⁷ Tamże, k. 29.

⁷⁸ Tamże, k. 46. O Jadwidze Przedborkowej zob. CA 1300—1500, s. 309.

⁷⁹ KZm., k. 12.

⁸⁰ Tamże, k. 16.

⁸¹ Tamże, k. 19.

⁸² Tamże, k. 28.

⁸³ Tamże, k. 30. Urszula „frawe Hannus Bemyn” wystąpiła w 1483 r. — ANKr, Cons. 429, k. 779.

należy wpis „magister Piotr syn Jana Brigera”. Nie wiem, kim był Jan Briger, który również figuruje w księdze. Znajduje się tam także zapiska o Fronie, żonie Jerzego (Joerge) Brigera, być może tego samego, który jest poświadczony w księdze ławniczej z drugiej połowy XIV wieku⁸⁴. Nazwisko Briger było na tyle popularne, że nie można mieć pewności, czy chodzi o najbliższą rodzinę rajcy.

Analogicznie, na zasadzie zbieżności nazwisk, wymienić należy domniemanych członków rodziny rajcy Pawła Homana. Zapiska o Dorocie, żonie Pawła Homana, dotyczy niewątpliwie poświadczonej w źródłach pod tym imieniem żony tego rajcy⁸⁵. Na tej samej karcie odnotowano w księdze zmarłych Stano Homana, wzmiankowanego wielokrotnie w drugiej połowie XIV wieku. Zapewne był on starszy od Pawła Homana, nie potrafię jednak określić stopnia pokrewieństwa między nimi⁸⁶. Są także późniejsze zapiski o Katarzynie „Pawelhomayn” oraz o Jerzym Homan, ale bez dodatkowego określenia ujawniającego związek rodzinny⁸⁷. Do rodziny rajcy Piotra Grazerza mogli należeć wpisani do księgi na sąsiadujących z sobą miejscach Katarzyna „Grazerin” oraz Stanisław, syn Grazerza („Stenczel Grazers zon”)⁸⁸. W tomie odnotowano Tilmana Wegera oraz Jadwigę, żonę Henryka Wegera⁸⁹. Wspominam o nich ze względu na nazwisko, aczkolwiek nigdzie nie zaznaczono pokrewieństwa z rajcą Pawłem Wegerem. Jako żona złotnika Wilkowskiego, zapisanego bez imienia, figuruje w księdze Katarzyna, a zapiski te należy rozpatrywać w kontekście rajcy Jakuba Wilkowskiego, wpisanego na tej samej karcie⁹⁰. Odnotowano też Magdalenę, żonę rajcy Stanisława Zygmuntowicza. Identyfikacja ta nie budzi wątpliwości⁹¹. Odnotowana została Urszula, żona Jana Beka⁹². Z powodu braku badań nie potrafię określić, czy spokrewnieni z nim byli noszący to nazwisko Maciej i Stanisław⁹³. Jeszcze raz należy podkreślić, że pisano tu o osobach powszechnie znanych, stąd ta zauważalna lakoniczność określeń. Można stwierdzić, że zachowały się wpisy dotyczące kobiet noszących identyczne nazwiska jak rajcy, brak jednak charakterystycznych i wielokrotnie wy-

⁸⁴ KZm., k. 8, 18 (Piotr Briger występuje często w Kłk, brak tam wzmianki o żonie), 23 („Magister Peter Hansz Brigers zon”), 25, 26 (Jerzy Briger — Kłk, nr 2248).

⁸⁵ KZm., k. 16; zob. Kłk, nr 1626.

⁸⁶ KZm., k. 16; zob. Kłk, nr 1439, 1598, 1689, 1815, 1857, 2094, 2226.

⁸⁷ KZm., k. 21 i 24.

⁸⁸ Tamże, k. 37. Jako „Stano Grasir” poświadczony jest w ANKr, Cons. 429, k. 667.

⁸⁹ KZm., k. 20, 22.

⁹⁰ Tamże, k. 31. W ANKr, Cons. 429, k. 718 jest zapiska o zobowiązaniach finansowych między Katarzyną a Jakubem Wilkowskim.

⁹¹ KZm., k. 37 — Stano Sigkmunt rotherr, na następnej karcie jego żona Magdalena. Nie potrafię określić, kim była osoba zapisana jako Anna Sigmuncz richters córka (k. 52) oraz Helena Sigmunthen (k. 29).

⁹² Tamże, k. 53.

⁹³ Tamże, k. 33, 47. Wpisana jest także żona Macieja, Zuzanna, i syn Franciszek.

stępujących określić na oznaczenie żony. Przykładem mogą być notki o Katarzynie „Stelczeren” i Barbarze „Czeyszkendoffen”⁹⁴, należących niewątpliwie do rodzin rajców o tych nazwiskach.

Pojedynczo występują synowie poszczególnych rajców, np. Jan, syn Jana Tegil, Jerzy Ulryk, syn Ulryka Geczenberg⁹⁵. Nie potrafię określić, czy istniało pokrewieństwo między rajcą Mikołajem Gebelem/Gobelem a wpisanym do księgi Janem Gebelem⁹⁶. Być może krewnym rajcy Marcina Belzy był Stanisław („Stelczel Belze”). Odnotowana została także jego żona Barbara „Stenchezl Belzowa”⁹⁷.

Nie jestem w stanie przesądzić, czy Piotr Gemlich, kapłan, Teodoryk Weinrich, kapłan, Mikołaj Czanser, altarysta, oraz Mikołaj Teschnar, altarysta, są krewnymi rajców, ale wydaje się to prawdopodobne. Wpisano również Mikołaja Ditricha, zakrystianina kościoła Mariackiego, niewątpliwie krewnego rajcy⁹⁸. Stwierdzić można, że księga zmarłych dostarcza też nieco danych do zagadnienia związków rodzinnych mieszczaństwa krakowskiego z duchowieństwem.

Odrębnego potraktowania wymagają zapiski dotyczące najważniejszych „dynastii” rajcowskich w mieście. Licznie reprezentowani są Kranczowie, wpływowa rodzina, która dała miastu aż 4 rajców. Na kartach księgi odnotowani zostali: Mikołaj Crancz, Katarzyna „Kranchin”, Jan, zakrystianin Crencz, Małgorzata, żona Hermana „Crawcz”, Matis Crancz oraz Małgorzata, panna Krancz („iuncfraw Kranchen”) i Agnieszka, żona Krancza⁹⁹.

Najstarszy wpis w księdze zmarłych dotyczący Salomonów odnosi się do Mikołaja, wielokrotnie odnotowanego w księdze ławniczej w drugiej połowie XIV wieku¹⁰⁰. Nierozstrzygniętym problemem badawczym pozostaje związek między Salomonami krakowskimi z XIV stulecia (oprócz Mikołaja żyli także inni) a Salomonami, którzy, jak ukazał Waldemar Bukowski, wywodzili się

⁹⁴ Tamże, k. 25, 28.

⁹⁵ Tamże, k. 32.

⁹⁶ Dwukrotnie zostały wymienione żony Jana Gebela: najpierw Elżbieta, której mąż figuruje w księdze jako Hannes Gebel, potem Małgorzata, żona Jana Gebel — tamże, k. 31, 32.

⁹⁷ Tamże, k. 34, 49.

⁹⁸ Tamże, k. 15, 25, 26, 42. Teodoryka odnotowano z dopiskiem „herr”, co wskazuje na wysoką pozycję społeczną. Może chodzi tu o Mikołaja Czauser, altarystę ołtarza Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w kościele Mariackim, ustanowionego w 1430 r. przez Konstancję Wierzynek, żonę Marcina Warsza (E. Długopolski: *Katalog Kościoła N.P. Marii w Krakowie*. „Teki Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej” 1906, T. 6, s. 62—63. W kilku przypadkach można wykazać, że synowie rajców byli duchownymi w kościele Mariackim). Jest w księdze także Szymon von Teschen (KZm., k. 17), ale zapiska ta dotyczy jakiegoś przybysza z Cieszyna, niezwiązanego z rodziną Teschnerów.

⁹⁹ KZm., k. 7, 15, 16, 18, 20, 25 — Katarzyna Kranchin; Katarzyna Kranczowa; zapewne żona Jana Krancza. Katarzyna, wdowa po Janie Kranczu, zob. Kłk, nr 2101, 2112—2113.

¹⁰⁰ KZm., k. 10; Kłk, nr 1191—1193, 1260, 1276, 1344, 1421, 1503, 1504, 1535, 1639, 1984, 2137, 2283, żony: nr 1639 i 1535.

od namiestnika Hanuła¹⁰¹. Warto odnotować, że do księgi zmarłych wpisano Małgorzatę, żonę Piotra Salomona¹⁰², ale też nieznaną dotąd jego córkę Britkę¹⁰³. Porównując wpisy, gdzie pozostali Salomonowie występują bez określeń rodzinnych, z ustaleniami W. Bukowskiego, można zidentyfikować Imbrama (brat rajcy Piotra), Mikołaja (syn rajcy Piotra lub Imbrama), Annę, żonę Stenczela (Stanisław, syn Imbrama) oraz Andrzeja (syn Imbrama)¹⁰⁴.

W przypadku rajcy Jakuba Swidniczera zadbane o dokładne wpisanie członków jego rodziny. Jako żona figuruje osoba o imieniu „Wenczko”, czyli zapewne Wencka — Wacława. Na tej samej karcie odnajdujemy Pawła, bakałarza, „Jacob Schweyniczers zon” oraz Barbarę „Jacob Schweyniczers tochter”, a także, co ciekawe, Agnieszkę „Jacob Sweyniczers hawszfraw”¹⁰⁵. Wszystkie osoby określane są tutaj według pokrewieństwa z rajcą Jakubem, a notki te sprawiają wrażenie celowo ułożonych wspomnień o członkach tej rodziny: Wencka — pierwsza żona, dzieci, Agnieszka — druga żona. Jest to cenny materiał do dalszych badań nad tą rodziną. Na kolejnej karcie odnotowano jeszcze Barbarę, również z dopiskiem „Jacob Schweniczers hawszfraw”¹⁰⁶. Czyżby rajca był trzykrotnie żonaty?

Wierzyńkowie pojawili się na kartach księgi zmarłych zaledwie 3 razy. Najstarszym z tej słynnej rodziny wpisanym był Jeklin, dobrze poświadczony w źródłach z drugiej połowy XIV wieku¹⁰⁷. Jeśli „Niclasz Wierszynk”¹⁰⁸ to ktoś inny niż rajca piętnastowieczny Mikołaj Wierzynek, mielibyśmy zaledwie 2 (nie licząc samego rajcy) przedstawicieli tej niezwykle przecież licznej rodziny w bractwie mariackim. Z uwagi na wielorakie związki Wierzyńków, w tym także natury fundatorskiej, z głównym kościołem Krakowa absencja ta jest trudna do wytłumaczenia. Na pozycję tej rodziny miała wpływ znana szeroko sprawa Andrzeja Wierzyńka, ale nie potrafię znaleźć związku między spadkiem prestiżu rodziny a znikomą liczbą wpisów w księdze. Nie sposób

¹⁰¹ W. Bukowski: *Salomonowie herbu Łabędź. Ze studiów nad patrycjatem krakowskim wieków średnich*. W: *Cracovia — Polonia — Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*. Kraków 1995, s. 113—145.

¹⁰² KZm., k. 32.

¹⁰³ Tamże, k. 36; w zestawieniu W. Bukowskiego (*Salomonowie...*, wklejka po s. 144) osoba ta nie występuje.

¹⁰⁴ KZm., k. 41, 44, 59, 56; por. W. Bukowski: *Salomonowie...*

¹⁰⁵ KZm., k. 29. Jest poświadczona jako jego żona — ANKr, Cons. 429, k. 137.

¹⁰⁶ Barbara jako żona Jakuba Swidniczera została poświadczona w 1442 r. — ZDKK, Cz. 2, nr 430, oraz w 1450 r. — ANKr, Cons. 429, k. 20; jako jego żona występuje także na kartach LB, T. 1, s. 152.

¹⁰⁷ KZm., k. 7; G. Lichończak: *Najstarsze dzieje rodziny Wierzyńków w Krakowie*. „Krzysztofor” 1981, nr 8, s. 51; NKRK, nr 1673; Kłk, nr 336, 478, 481; jako opiekun dzieci śp. Henselina Wierzyńka (Jana, Pawła, Katarzyny i Florelle): nr 504, 517, 598, 706; po raz ostatni w Kłk w 1374 r. w sprawie ze swoją bratanicą Florelle — nr 943.

¹⁰⁸ KZm., k. 29.

twierdzić, że do księgi zmarłych bractwa mariackiego wpisywano wyłącznie prestiżowe i liczące się w elicie krakowskiej osoby.

Uderza również niemal brak wpisów Kezingerów (Keslinków), także bardzo wpływowej rodziny. Z księgi wynikałoby, że żaden z rajców Kesingerów z XV wieku nie był członkiem konfraterni, nie licząc wpisu o Janie Kyslinku, rajcy od 1490 roku. W księdze zmarłych pojawiły się natomiast 3 kobiety z tej rodziny: Brygida, żona Waltera Kezingera („Walcken hawszfrau”), i jego córka Urszula („Walkho tochter”)¹⁰⁹ oraz Dorota „Kyszlynken”, czyli zapewne pierwsza żona rajcy Jana Kislinka¹¹⁰.

Niewielu jest w księdze przedstawicieli Morsztynów. Wśród wpisów, które można datować na początek XVI wieku, pojawia się Jerzy Morsztyn, co ciekawe, z zagadkowym dopiskiem „voit”. Najbliższy mu czasowo jest rajca Jerzy Morsztyn, zmarły w 1500 roku, brat rajcy Piotra Morsztyna. Obaj byli synami Jerzego Morsztyna, ławnika i żupnika, zmarłego ok. 1467 roku¹¹¹. Nie doszukałem się w literaturze informacji o pełnieniu przez któregośkolwiek z Jerzych Morsztynów funkcji wójta sądowego¹¹². Wśród wcześniejszych zapisek znajdują się sąsiadujące z sobą notki o Katarzynie i Małgorzacie, żonach niewymienionych z imion Morsztynów, a nieco dalej wpis o Mikołaju Morsztynie¹¹³.

Do rodziny rajcy Jerzego Szwarca, niezwykle licznej, należeli niewątpliwie Mikołaj, odnotowany z dopiskiem „Schwarcz Joergern zon”, oraz Urszula „Jorge Schwarcz tochter”¹¹⁴. Z rodziną Adama Szwarca, rajcy z przełomu XV i XVI wieku, ale nieodnotowanego w księdze zmarłych, łączyć należy wpisaną tam Katarzynę Szwarz, „żonę Adama”. Skoro wiadomo, że rajca miał syna Jana, to przyjąć można, że jego żoną była odnotowana w księdze Katarzyna (żona „Jancke Schwarcze”). Wzmiankowany jest także ławnik Erazm Szworcz¹¹⁵.

¹⁰⁹ Tamże, k. 37 i 35; por. J. Rajman: *Kesingerowie krakowscy w XIV—XV wieku*. W: *Ojczyzna bliższa i dalsza. Studia historyczne ofiarowane Feliksowi Kirykowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*. Red. J. Chrobaczyński, A. Jureczko, M. Śliwa. Kraków 1993, s. 445.

¹¹⁰ KZm., k. 50; Z. Noga: *Krakowska rada...*, s. 315.

¹¹¹ Datę śmierci przeszuwa na ok. 1467 r. S.A. Sroka (*Średniowieczny Bardiów...*, s. 124); por. Z. Noga: *Krakowska rada...*, s. 113—114 (w obu pracach starsza literatura).

¹¹² A. Kamiński: *Morsztyn Jerzy*. W: PSB, T. 21, s. 817; M. Niwiński: *Wójtostwo krakowskie w wiekach średnich*. Kraków 1938, s. 158—159; M. Starzyński: *Krakowska rada...*, s. 295.

¹¹³ KZm., k. 17. Katarzyna była w drugiej połowie XIV w. żoną Bartka Mornsteyna, zob. Kłk, nr 437. Inna Katarzyna była żoną rajcy Stanisława Morsztyna, a ich synem był m.in. Mikołaj, zob. M. Michalewicz: *Morsztyn Stanisław*. W: PSB, T. 21, s. 821—822.

¹¹⁴ KZm., k. 26, 27. M. Starzyński (*Szwarc Jerzy*. W: PSB, T. 49, s. 438) identyfikuje syna Mikołaja i córkę Urszulę oraz pozostałe potomstwo rajcy. Członkowie jego rodziny wymienieni w: CA 1300—1500, s. 312.

¹¹⁵ KZm., k. 39, 47, 53; M. Starzyński: *Szwarc Adam*. W: PSB, T. 49, s. 437; ławnika Erazma jako członka rodziny Szwarców wzmiankuje Z. Noga (*Krakowska rada...*, s. 112), datując jego śmierć na 11 września 1527 r., zob. tamże, s. 340. Mieszczanin ten jest wielokrotnie poświadczony w ANKr, Cons. 429, *passim*.

Warto też wymienić występujących w księdze Langów, z uwagi na to, że było w omawianym okresie dwóch rajców o tym dość popularnym wtedy w Krakowie nazwisku. Wpis „Stano Langk zon” odnosi się do wymienionego na tej samej karcie Piotra, można identyfikować go z synem rajcy Stanisława¹¹⁶. Z żoną rajcy Piotra identyfikować można Agnieszkę, odnotowaną jako żona Piotra Langa¹¹⁷. Do księgi zmarłych wpisano także innych Langów: Jakuba, Jana, Pawła oraz Jana, wójta krakowskiego i pisarza bractwa przy kościele Mariackim¹¹⁸.

Księga zmarłych bractwa Najświętszej Marii Panny potwierdza trafność wielu ustaleń genealogicznych dotyczących rodzin szesnastowiecznych rajców, ujawnia jednak również, w niektórych przypadkach, szczegóły mniej dotąd znane. Anna „Krumpfeld hausfrau” wymieniona została zaraz po rajcy Szymonie Krumpfeldzie. Była jego trzecią żoną. W innym miejscu w księdze wpisano Jadwigę Krumfeltową — bez dodatkowego określenia, ale bez wątplenia dotyczy to pierwszej żony rajcy. Nie doszukałem się drugiej jego żony, Agnieszki¹¹⁹. Figuruje w tomie Małgorzata, żona Pankracego Guttetera, doskonale znana w literaturze¹²⁰, oraz Zofia, druga żona Andrzeja Mastella (nie ma natomiast pierwszej — Katarzyny)¹²¹. Jeśli chodzi o Bonerów, to jako żona Jana Bonera odnotowana została „frau Felicja” (Szczęsna), a także Zofia Bonarowa, czyli, bez wątpliwości, żona Seweryna Bonera¹²².

Wpisany do księgi Stanisław Krupeck to niewątpliwie syn rajcy Jana Krupka¹²³. Trudniejszy do objaśnienia jest natomiast wpis „Hannes dyz Peters Krupke zon”¹²⁴. Na kartach księgi zmarłych widnieje również Mikołaj Karll, dotychczas nieznany syn rajcy o tym samym imieniu i nazwisku¹²⁵.

Odnutowany w księdze zmarłych Jan Pipan młodszy to niewątpliwie syn rajcy Jana Pipana. Inny jego syn, Jerzy Pipan, wzmiankowany jest w tym źródle jako ławnik sądu najwyższego. Herkules Pipan znany jest w literaturze jako syn Jana Pipana, ale nie wiadomo którego¹²⁶.

¹¹⁶ Por. CA 1300—1500, s. 310, przyp. 18.

¹¹⁷ KZm., k. 36, 39. Potomstwo rajcy Piotra Langa wyliczone w: CA 1300—1500, s. 310, przyp. 18.

¹¹⁸ KZm., k. 41, 45, 51, 70.

¹¹⁹ Tamże, k. 67 i 59; por. Z. Noga: *Krakowska rada...*, s. 320.

¹²⁰ KZm., k. 54; Z. Noga (*Krakowska rada...*, s. 311) identyfikuje ją jako wdowę po Fryderyku Szylingu.

¹²¹ KZm., k. 64; szczegóły u Z. Nogi: *Krakowska rada...*, s. 323.

¹²² KZm., k. 51, 54; por. Z. Noga: *Krakowska rada...*, s. 299; W. Budka: *Boner Jan*. W: PSB, T. 2, s. 297—298.

¹²³ KZm., k. 45.

¹²⁴ Tamże, k. 51. Piotr Krupek wzmiankowany jest w 1490 r. — ANKr, Cons. 430, k. 272.

¹²⁵ KZm., k. 39.

¹²⁶ Tamże, k. 69, 80, 93. Z. Noga (*Krakowska rada...*, s. 151) wzmiankuje Herkulesa jako syna Jana Pipana; zapewne chodzi tu o Jana młodszego, gdyż w biogramie rajcy Jana Pipana postać ta nie pojawia się (tamże, s. 330).

Po notce o rajcy Mikołaju Szylingu następuje w księdze wpis o jego żonie Agnieszce. Wzmiankowana została także Agnieszka, żona Fryderyka Szylinga, on sam jednak w księdze nie występuje¹²⁷. Zostali odnotowani też: Sebastian Szyling, Stanisław Szyling, kupiec, i panna Otylia, córka Stanisława (Stenczel) Szylinga¹²⁸. Jedynym z rodziny Czeczotków wpisanym do księgi był ławnik Stanisław Czeczotka¹²⁹, skądinąd znany jako brat rajcy Erazma. Zapiska „Francz Resler kupiec”¹³⁰ ujawnia wpis dotyczący brata rajcy Kaspra Rezlera. Katarzyna Rymarowna z dopiskiem „juncrąw” to zapewne poświadczona w innych źródłach córka rajcy Hieronima Remera¹³¹, a Anna „Janus Berowa”¹³² to niewątpliwie córka rajcy Jana Bera. W księdze podano dokładną — co do godziny — datę jej śmierci.

Sporo informacji dotyczy rodziny Turzonów. Została odnotowana Urszula jako „iuncfer ... hers Thurzy tochter”, co należałoby odczytywać jako „panna, córka pana Turzo”. Zapewne jest to córka Jana Turzo, dziedzicząca imię po matce¹³³. Jest w księdze również notka o treści: „Katherina Gerge Thurzen”, co niewątpliwie oznacza córkę rajcy Jerzego, wpisanego dwie karty wcześniej¹³⁴. Warto ujawnić także wpisy o członkach rodziny rajcy Jana Kletnera. Wymieniona jest tam Anna Kletnarowa, osobno zaś jako dzieci Jana Kletnera: Jan, Kaspar, Melchior. Odrębnego wpisu doczekał się też Paweł, syn Jana Kletnera¹³⁵.

Pośród trzech żon, jakie miał rajca Wojciech Baza, na kartach księgi odnajdujemy imię tylko jednej — Urszuli, żony „des hern Posnanita doctor”¹³⁶. Wpis o Barbarze, znanej skądinąd żonie rajcy Jana Hallera, widnieje zaraz po notce upamiętniającej jej męża¹³⁷. W sąsiedztwie odnotowano także Agnieszkę jako żonę doktora Hallera. Można go chyba zidentyfikować z Franciszkiem, synem rajcy, doktorem medycyny. Imię jego żony nie było dotąd znane¹³⁸. Jedyną zidentyfikowaną żoną rajcy Francza Rotha była Jadwiga. Jest ona wpisana do księgi, ale figuruje w niej też, jako jego żona, Katarzyna¹³⁹, co

¹²⁷ KZm., k. 50, 35.

¹²⁸ Tamże, k. 46, 59, 61.

¹²⁹ Tamże, k. 67.

¹³⁰ Tamże, k. 56.

¹³¹ Tamże, k. 46; Z. Noga: *Krakowska rada...*, s. 333.

¹³² KZm., k. 68.

¹³³ W ANKr, Cons. 429, k. 379 i 779 Urszula występuje jako żona Jana Thurzo. Na temat Turzonów zob. S. Kutrzeba, J. Ptaśnik: *Dzieje handlu i kupiectwa krakowskiego*. „Rocznik Krakowski” 1912, T. 14, s. 94.

¹³⁴ KZm., k. 47, 50.

¹³⁵ Tamże, k. 46 i 32.

¹³⁶ Tamże, k. 67.

¹³⁷ Tamże, k. 52, 53.

¹³⁸ Tamże, k. 52.

¹³⁹ Tamże, k. 54 (Jadwiga), 55 (Katarzyna).

oznacza, że rajca dwukrotnie zawierał związek małżeński. Katarzyna musiała być jego pierwszą żoną, Jadwiga bowiem przeżyła męża. Zapiska o dość wyjątkowej, jak na omawiane źródło, konstrukcji: „Anna Czipserinne Kuglerynne mutter”¹⁴⁰, jest jedyną w księdze, która wiedzie nas do rodziny Czipserów. Można próbować to odczytać w ten sposób, że Anna z domu Czipserów była matką jakiegoś Kuglera. Nie potrafię stwierdzić, czy była ona krewną rajcy Stanisława (jest wpisany do księgi). Kojarząc nazwiska rajców z wzmiankami w księdze, wymienić należy jeszcze następujące osoby: Jadwigę „Koszlen”¹⁴¹ (wśród zidentyfikowanych członków rodziny rajcy Mikołaja Koźła kobieta o takim imieniu nie występuje) i Jadwigę „Bogaczin” (zapewne druga żona rajcy Michała Bogacza)¹⁴². Znaną w literaturze postacią jest Brygida, czwarta żona rajcy Wojciecha Kraina¹⁴³. W księdze odnotowano ją jako żonę „doktora Kraina”¹⁴⁴, akcentując w ten sposób nie urząd rajcy, lecz jego uniwersyteckie wykształcenie. Jest także wpis o Katarzynie „Kraynen”, pod którym kryje się zapewne jego druga żona¹⁴⁵. Z sąsiedztwa zapisek w księdze wynikałoby dalej, że Dorota, wpisana jako żona „Greger rother in den vogen haus”, to towarzysząca życia rajcy Grzegorza Osieckiego¹⁴⁶. Szkopuł w tym, że dwie znane w literaturze przedmiotu żony Osieckiego noszą inne imiona, ponadto nie ma w XVI wieku innego rajcy o tym imieniu.

Nazwisko Kromer (Cromer) przewija się przez wiele kart omawianej księgi¹⁴⁷, niestety w ani jednej zapisce nie mamy bezpośredniego nawiązania do rajcy Bartłomieja. Stosunkowo wczesny wpis „Barbara Cromerin”¹⁴⁸ może dotyczyć jego matki, notka o Agnieszce „Kromeryn” może zaś ujawniać imię jego żony¹⁴⁹.

Liczenie w księdze odnotowani są członkowie rodziny Banków, która dała Krakowowi w XVI wieku, jak wiadomo, 2 rajców. Starszy to Franciszek — w jego przypadku księga zawiera cenną, nieznana dotychczas, wiadomość o jego żonie Barbarze („Barbara Francz Banken”)¹⁵⁰. Jako żona Erazma Banka

¹⁴⁰ Tamże, k. 41.

¹⁴¹ Tamże, k. 36.

¹⁴² Tamże, k. 64; zob. Z. Noga: *Krakowska rada...*, s. 298.

¹⁴³ Z. Noga: *Krakowska rada...*, s. 318.

¹⁴⁴ KZm., k. 63.

¹⁴⁵ Tamże, k. 67.

¹⁴⁶ Tamże, k. 64 (Grzegorz Osiecki na k. 65).

¹⁴⁷ Z Janem Kromerem łączą się zapiski o jego córce Urszuli i synu Erazmie, bakałarzu — tamże, k. 41. Odnotowani zostali: „Grzegorz Cromer mit czweyhen zonen” — k. 31; Stanisław, syn Michała Cromers — k. 36; Steffan Cromer — k. 43; Hans Trefny Kromer — k. 46; Aleksy Cromer — k. 50 i Katarzyna, żona Niclosa Cromers — k. 15.

¹⁴⁸ Tamże, k. 19.

¹⁴⁹ Tamże, k. 67.

¹⁵⁰ Tamże, k. 45.

(syna Franciszka) została wymieniona Dorota¹⁵¹, przy czym dodać należy, że żona jego o tym imieniu nie jest znana. Odnotowana w księdze „fraw Katerina Erasmus Bankin” to zapewne jego druga żona¹⁵². Z dalszych członków rodziny wymieniono Katarzynę, żonę Mikołaja Banka, oraz jego dzieci: Jerzego i Katarzynę¹⁵³. Odnotowany został także Sebastian Bank starszy¹⁵⁴. Dwie wzmiankowane w księdze kobiety z rodziny Erazma Wunsama są w literaturze doskonale znane: Agnieszka „Wunsamen” to niewątpliwie jego matka, wpis „Madlen Erasmi Wunsam” dotyczyć zaś może tylko jego żony Magdaleny. Dodać tu jedynie można, że nota o Magdalenie ma datę roczną 1573, co pozwala na ustalenie daty jej śmierci, dotychczas nieznanej¹⁵⁵.

Z najbliższej rodziny rajcy Stanisława Strusia nie wymieniono prawdopodobnie nikogo. W księdze występuje nieznany bliżej „Gerge Strusz” oraz związana z nim rodzinnie Katarzyna „Girge Straussen”, ale bez bliższego określenia. Odnotowana została też Małgorzata, żona Jorge Strawszyn, co również może dotyczyć owego Jerzego Strusia/Strausa¹⁵⁶.

Pojawiło się także kilka zapisek o Cyrusach. Źródło notuje jako zmarłego w 1559 roku Cyrusa bez imienia, ale z określeniem „Landman”; na tej samej karcie widnieje też wpis o Janie Cyrusie. Sugeruje to, że chodziło o dwie różne osoby, nie można jednak wykluczyć pomyłki pisarza. W drugiej zapisce o Janie Cyrusie zadbano o bardzo dokładną identyfikację tej postaci, dopisując określenia: „starszy”, „schoep”, „landman”, oraz rok 1560 jako datę jego śmierci¹⁵⁷. Drugi wpis dotyczy, bez wątpliwości, ławnika Jana, brata rajcy Stanisława Cyrusa. Odnotowani zostali również: Erazm Cyrus (także jako „landman” i ławnik) wraz z żoną Zofią¹⁵⁸ oraz Anna Cerasinowna, opisana w notce jako żona Sebastiana Cyrusa, wójta sądu najwyższego, która zmarła 1 marca 1588 roku. Data jej śmierci nie pojawiła się w literaturze, podobnie jak informacja, że Anna miała córkę Krystynę (czyli siostrę rajcy Jana), która również została wpisana do księgi zmarłych, jako „panna”, zaraz po matce¹⁵⁹. Nieznane dotąd koligacje ujawnia zapiska o „frau” Magdalenie Cyrusowej, określonej w księdze jako córka Jana Aichlera i małżonka Jana Cyrusa¹⁶⁰. Bezimiennie została wzmiankowana żona Erazma Aichlera (jako „frau Erasmussin”)¹⁶¹.

¹⁵¹ Tamże, k. 43.

¹⁵² Tamże, k. 68; zob. Z. Noga: *Krakowska rada...*, s. 294.

¹⁵³ KZm., k. 38.

¹⁵⁴ Tamże, k. 80.

¹⁵⁵ Tamże, k. 63, 69.

¹⁵⁶ Tamże, k. 42, 50, 58.

¹⁵⁷ Tamże, k. 65.

¹⁵⁸ Tamże, k. 68.

¹⁵⁹ Tamże, k. 70.

¹⁶⁰ Tamże, k. 61.

¹⁶¹ Tamże, k. 62; Z. Noga (*Krakowska rada...*, s. 293) ustalił, że rajca ten był dwukrotnie żonaty: z Sabiną i z Małgorzatą.

Zaprezentowane dane o poszczególnych osobach, wymagające w wielu punktach weryfikacji, ukazują konieczność podejmowania dalszych badań nad rodzinami rajców. Czas jednak na wnioski ogólniejszej natury. W drugiej połowie XIV wieku rajcy wpisani do księgi zmarłych stanowili 30,1% ogółu rajców znanych z tego okresu. Dla kolejnego przyjętego w tym artykule przedziału, obejmującego rajców działających pod koniec XIV i na początku XV stulecia, odsetek wpisanych do księgi wynosi 61%. Spada on znów, gdy obliczamy go dla całego wieku XV — wynosi niespełna 33% ogółu rajców. Dla przełomu XV i XVI wieku znamy nazwiska 17 rajców, co pozwala oszacować odsetek członków bractwa na 65%. Biorąc za podstawę grupę rajców, których działalność przypada wyłącznie na wiek XVI, odsetek członków konfraterni to 35%, jest więc porównywalny z danymi uzyskanymi dla drugiej połowy XIV i dla XV stulecia. Ogólnie, dla całego badanego okresu, a zatem od połowy XIV po koniec XVI wieku, odsetek rajców będących członkami bractwa wynosi 36,5%. Nietrudno więc przekonać się, że zdecydowana większość rajców (63,5%) nie figuruje w księdze brackiej, na co, w kontekście np. Kezingerów czy Wierzyńków, zwracałem już wcześniej uwagę. Ludzie, co do których istnieją przesłanki, by uznać ich za członków rodzin rajcowskich, stanowią zaledwie 15% w stosunku do ogółu wpisanych do księgi.

Zasygnalizować trzeba także pewien nikły ślad związku między rajcami wpisanymi do księgi zmarłych a kongregacją kupców krakowskich, czekającą wciąż na nowoczesne opracowanie. Jak wiadomo, Stanisław Kutrzeba przed wielu laty napisał, że kupcy krakowscy nie tworzyli żadnej korporacji zawodowej, gdyż tę organizację zastępowała im rada miejska skupiająca wyłącznie kupców¹⁶². Wspomniał również, że jednak w 1410 roku kongregacja kupiecka zawiązała się. Podał też, że była ona wzmiankowana jeszcze w 1459 roku i w jej skład wchodził: Hartlib Parchwicz, Marcin Belza, Tomasz Ul i Hanusz Wierzynek, których określił mianem „niezbyt wybitnych osobistości”. Skład starszych ujawnił także w studium opublikowanym wspólnie z Janem Ptaśnikiem¹⁶³. Byli nimi: Mikołaj Gemelich, Marcin Wenyng, Jorge Schiller, Piotr Kaldherberg, Jerzy Morsztyn i Paweł Homan. Widać zatem, że wśród wymienionych tu członków konfraterni odnajdujemy nazwiska rajców zapisanych w księdze zmarłych. Wspólnota modlitewna, której odbiciem jest ta księga, nie ograniczała się jednakże wyłącznie do rajców i kupców, było w niej bowiem 143 rzemieślników, a także kilku sług i żebraków¹⁶⁴. Pogląd, że bractwo modlitewne przy kościele Mariackim skupiało rajców i ich rodziny, jest

¹⁶² S. Kutrzeba: *Finanse i handel Krakowa w wiekach średnich*. Wstęp M. Starzyński. Kraków 2009, s. 355—356.

¹⁶³ S. Kutrzeba, J. Ptaśnik: *Dzieje handlu...*, s. 131.

¹⁶⁴ J. Rajman: *Żebrek, sługa i rzemieślnik w elitarnym bractwie Najświętszej Marii Panny w Krakowie (XIV—pierwsza połowa XVI wieku)*. W: „Średniowiecze Polskie i Powszechne”. T. 6 (10). Red. J. Sperka, B. Czwojdrak. Katowice 2014, s. 140—157.

uzasadniony, ale przy koniecznym dopowiedzeniu, że w księdze zmarłych nie można się doszukać więcej niż 1/3 rajców spośród wszystkich znanych nam z XIV—XVI wieku. Nieobecność wielu rajców na kartach omawianej księgi każe zastanowić się nad upatrywaniem w bractwie, którego księgę analizujemy, jedynej w Krakowie religijno-towarzyskiej grupy. Nasuwa się pytanie o to, czy analizowana księga zmarłych, niesłychanie zasobna w imiona i nazwiska mieszczan krakowskich, jest rzeczywistym odbiciem składu konfraterni. Jak wiadomo, źródło, którym obecnie dysponujemy, jest wynikiem zredagowania w XVI stuleciu materiałów spisywanych od drugiej połowy XIV wieku. W takich sytuacjach zawsze dochodzi do usunięcia części wpisów. Nie znajduję jednak powodu, by upatrywać w tych pracach redaktorskich przyczyn jakiegось generalnego spustoszenia. Usunięto by aż 2/3 nazwisk rajców? Nie jest to wykluczone, ale wydaje mi się mało prawdopodobne. Jest moim zdaniem wątpliwe, aby pozostałe 2/3 rajców nie zadbało o swe modlitewne upamiętnienie¹⁶⁵. Czy skoro większość rajców (63,5%) nie ma wpisów w księdze bractwa Najświętszej Marii Panny, to oznacza to, że wpisy z tomu usunięto albo wspomniana większość rajców należała do jakiejś innej konfraterni¹⁶⁶? Tylko dalsze badania nad składem osobowym bractw krakowskich, w tym przede wszystkim porównanie danych z księgi zmarłych wydanej przez J. Mitkowskiego z cytowanym wcześniej wykazem z 1481 roku¹⁶⁷, mogą przyczynić się do wyjaśnienia zagadki nieobecności 2/3 spośród ogółu rajców w księdze zmarłych bractwa Najświętszej Marii Panny.

¹⁶⁵ R. Czaja (*Grupy rządzące w miastach nadbałtyckich w średniowieczu*, Toruń 2008, s. 100) wskazał, że np. w Lubece bardzo dbano o upamiętnienie modlitewne rajców i pieczołowicie spisywanoienne daty ich zgonów. Liturgia memoratywną zajmował się specjalnie oddelegowany do tego kapłan.

¹⁶⁶ H. Zaremska (*Bractwa...*, s. 48) rozważała kwestię istnienia jeszcze innego bractwa przy kościele Najświętszej Marii Panny. Odrzuciła jednak tę możliwość.

¹⁶⁷ Zob. w tym artykule przyp. 16 i odpowiadający mu tekst.

Jerzy Rajman

**Councillors in Krakow and their families in the death register kept
by Saint Mary's Confraternity in Krakow
(mid-14th—end of 16th century)**

Summary

The article shows the relationships of the Krakow town councillors with the confraternity in Saint Mary's church. Formed around the mid-14th century, it was the oldest and the most important one among the confraternities in the medieval Krakow. The source basis of the article is the death register of the Confraternity, published in print by Józef Mitkowski. It includes 1281

names and discloses a lot of genealogical information on the town councillors and bourgeoisie. The author describes all the councillors mentioned in the register and analyses the mentions referring to the people who were probably their relatives. He concludes that in the studied period, i.e. from the mid-14th to the end of the 16th century, the per cent of councillors belonging to the Confraternity was 36.5%. Family members of the Krakow councillors account for 15% of all the names entered in the register. The author postulates further research on the personal composition of the confraternities in Krakow.

Jerzy Rajman

**Die Krakauer Stadtherren und deren Familienmitglieder im Totenbuch
der Bruderschaft der Heiligen Jungfrau Maria in Krakau
(Hälfte des 14.—Ende des 16.Jhs)**

Zusammenfassung

Der Artikel schildert die Verbindungen der Krakauer Stadtherren zu der Bruderschaft bei der Kirche der Heiligen Jungfrau Maria in Krakau. Die gegen Hälfte des 14.Jhs gegründete Bruderschaft war die älteste und die wichtigste Konfraternität des mittelalterlichen Krakaus. Die Grundlage des Artikels bildet das von Józef Mitkowski herausgegebene Totenbuch der Bruderschaft. Es umfasst 1281 Namen und beinhaltet mehrere genealogische Informationen über damalige Stadtherren und Bürgerliche von Krakau. Der Verfasser stellt alle im Buch verzeichneten Stadtherren vor und analysiert die Erwähnungen über Personen, die wahrscheinlich ihre Verwandten waren. Er stellt fest, dass in dem zu untersuchten Zeitraum, d.i. seit der Mitte des 14.Jhs bis zum Ende des 16.Jhs waren 36,5% aller Stadtherren die Mitglieder der Konfraternität. Die Familienmitglieder von den Stadtherren machen 15% aller ins Totenbuch eingetragenen Personen aus. Der Verfasser schlägt vor, über personelle Zusammensetzung der Krakauer Bruderschaften weiter zu forschen.